

KAROLINA OLEJNICZAK

Politechnika Poznańska

WPLYW OTOCZENIA INSTYTUCJONALNEGO NA MAŁE I ŚREDNIE PRZEDSIĘBIORSTWA W REGIONACH

Streszczenie

Otoczenie instytucjonalne należy do podstawowych czynników konkurencyjności regionów. Obok kapitału społecznego i działalności gospodarczej stanowi najważniejsze elementy środowiska przedsiębiorczości. Do wskaźników ilościowych otoczenia instytucjonalnego należy liczba funkcjonujących instytucji. Do wskaźników jakościowych należy jakość samych instytucji, jakość ich wzajemnych relacji, sfera ich działalności oraz poziom zadowolenia ze współpracy z instytucjami ze strony podmiotów korzystających z ich usług. Autor podejmuje problematykę konkurencyjności instytucjonalnej, a także wpływu liderów otoczenia instytucjonalnego na rozwój małych i średnich przedsiębiorstw w kontekście współczesnej polityki rozwoju endogenicznego. Podejmuje również próbę oceny wybranych elementów otoczenia instytucjonalnego w regionie Wielkopolski.

Słowa kluczowe: otoczenie instytucjonalne, kapitał społeczny, instytucje, konkurencyjność, małe i średnie przedsiębiorstwa

Wprowadzenie

Cechą charakterystyczną współczesnych procesów rozwoju jest współpraca sieci przedsiębiorstw, instytucji naukowo-badawczych, administracji publicznej oraz organizacji pozarządowych. Na znaczeniu zyskują relacje sieciowe oraz inicjatywy obywatelskie umożliwiające wymianę idei i informacji. Władze publiczne w ramach polityki gospodarczej podejmują działania, które mają na celu wzmacnianie innowacyjności małych i średnich przedsiębiorstw. Wzrasta znaczenie infrastruktury wsparcia, czyli tzw. instytucji otoczenia biznesu. Ich zasadniczą rolą jest pobudzanie kreatywności, przedsiębiorczości i innowacyjności oraz aktywizacja endogenicznych zasobów, która ma prowadzić do lepszego wykorzystania lokalnych czynników wzrostu¹.

¹ K. Ragin-Skorecka, A. Grzelczak, *Rola instytucji otoczenia biznesu w Wielkopolsce w kontekście przepływu wiedzy*, w: *Budowa scenariuszy transformacji wiedzy wspierających innowacyjną Wielkopolskę. Tom I. Badania uzupełniające*, red: M.K. Wyrwicka, Wyd. Politechniki Poznańskiej, Poznań 2011, s. 139.

W warunkach wzrastającej konkurencji na znaczeniu zyskują władze regionalne i lokalne, którym przypisuje się rolę budowania zaufania społecznego potrzebnego do tworzenia sieci powiązań oraz postawa reformistyczna, zakładając ich aktywną rolę we wzmacnianiu korzyści dla małych i średnich przedsiębiorstw wynikających z procesów globalizacji. Istotny wpływ na rozwój małych i średnich przedsiębiorstw mają również czynniki prawno-instytucjonalne, na przykład: skuteczna ochrona prawa własności, nadzór korporacyjny i ograniczenie tzw. *government failures*.

Choć w ostatnim czasie nastąpił dynamiczny rozwój infrastruktury wsparcia, to znajomość tej oferty w obrębie sektora małych i średnich przedsiębiorstw wydaje się niewystarczająca. Autor podejmuje problematykę infrastruktury i konkurencyjności instytucjonalnej, polityki regionalnej w tym kontekście, a także analizę liderów otoczenia instytucjonalnego pod względem ich wpływu na rozwój małych i średnich przedsiębiorstw. Celem analizy jest próba oceny wybranych elementów otoczenia instytucjonalnego w regionie Wielkopolski.

Infrastruktura instytucjonalna i kapitał społeczny

Termin infrastruktura instytucjonalna stosowany jest w kontekście zbioru instytucji i organizacji, które stanowią tło dla funkcjonowania podmiotów gospodarczych. Otoczenie instytucjonalne należy do podstawowych czynników konkurencyjności regionów, na którą składa się konkurencyjność przedsiębiorstw w nich zlokalizowanych i konkurencyjność całych układów terytorialnych, oznaczająca ich zdolność do konkurowania z innymi regionami. Otoczenie instytucjonalne oraz kapitał społeczny obok działalności gospodarczej stanowią najważniejsze elementy środowiska przedsiębiorczości. Ich stan oraz wzajemne relacje świadczą o jakości tego środowiska².

Otoczenie instytucjonalne zwane też strukturą instytucjonalną w szerokim rozumieniu oznacza pewne reguły gry lub uwarunkowania stworzone w społeczeństwie, których celem jest kształtowanie interakcji pomiędzy ludźmi³. D. North definiuje instytucje jako reguły gry, które określają ludzkie zachowania w społeczeństwie⁴. Do otoczenia instytucjonalnego w szerokim rozumieniu należą: uwarunkowania historyczne, obyczajowe i zwyczajowe, a także normy zachowań, tradycje, systemy prawne, edukacyjne i in. W wąskim rozumieniu struktura instytucjonalna oznacza:

- władze publiczne,
- uczelnie wyższe,

² Z. Przygodzki, *Konkurencyjność regionów*, w: *Region i jego rozwój w warunkach globalizacji*, red. J. Chądzyński, A. Nowakowska, Z. Przygodzki, CeDeWu, Warszawa 2007, s. 149.

³ I. Pietrzyk, *Konkurencyjność regionów w ujęciu Unii Europejskiej*, w: *Polityka regionalna i jej rola w podnoszeniu konkurencyjności regionów*, red. M. Klamut, L. Cybulski, Wyd. Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław 2000, s. 26.

⁴ D.C. North, *The Contribution of the New Institutional Economics to an Understanding of the Transition Problem*, „Wider Annual Lectures” 1997, vol. 1, s. 2–10.

- instytucje publiczno-prywatne, np. agencje rozwoju regionalnego,
- organizacje pozarządowe wspierające przedsiębiorczość i innowacyjność przedsiębiorstw: inkubatory przedsiębiorczości, ośrodki transferu wiedzy i technologii, parki technologiczne oraz ośrodki szkoleniowe i doradcze,
- izby rzemieślnicze i stowarzyszenia zawodowe,
- organizacje prywatne: banki, towarzystwa ubezpieczeniowe, organizacje gospodarcze i fundusze *venture capital*⁵.

Kapitał społeczny bazuje na założeniu, że więzi społeczne, stosunki międzyludzkie oraz sieci powiązań mogą stać się zasobem odpowiedzialnym za tworzenie określonych korzyści⁶. Do najważniejszych elementów składających się na kapitał społeczny zalicza się: więzi międzyludzkie, zaufanie, chęć porozumiewania się, wspólne wartości oraz sieci społeczne⁷.

Systematyzacji pojęcia kapitał społeczny dokonali Pierre Bourdieu, James Coleman, Robert Putnam i Francis Fukuyama. Według P. Bourdieu kapitał społeczny istnieje w relacjach i sieciach społecznych⁸. F. Fukuyama uważa, że dobrobyt i wzrost gospodarczy są funkcją zaufania wśród społeczeństwa. Kapitał społeczny pełni funkcje w gospodarce, sferze społecznej i publicznej⁹. W gospodarce kapitał społeczny odpowiada za koordynowanie działań międzyludzkich, wpływając w sposób pośredni na poziom życia ludności¹⁰.

Mimo znacznych problemów dotyczących pomiaru kapitału społecznego wśród badaczy panuje względna zgodność, że do wymiarów kapitału społecznego można zaliczyć: uczestnictwo organizacyjne i jego zróżnicowanie, zaufanie i solidarność, chęć do współdziałania społecznego, informacja i komunikacja, sieci społeczne oraz poczucie podmiotowości. Kapitał społeczny uznawany jest za ważny czynnik rozwoju lokalnego i regionalnego. Przekonanie o istotnym związku między zaufaniem społecznym, będącym głównym składnikiem kapitału społecznego, a rozwojem lokalnym i sprawnym działaniem instytucji potwierdza wiele publikacji naukowych i badań empirycznych¹¹.

W społeczeństwie sieciowym otoczenie instytucjonalne pełni rolę koordynatora węzłów sieci oraz umożliwia jej funkcjonowanie. Odpowiada za tworzenie klimatu i zaufania społecznego oraz budowanie atmosfery dla przedsiębiorczości. Jest częścią komplementarną dla tworzenia kapitału społecznego. Jego główną zasadą

⁵ Z. Przygodzki, *Konkurencyjność regionów...*, s. 150.

⁶ M. Kwiatkowski, *Kapitał społeczny*, w: *Encyklopedia socjologii. Suplement*, Oficyna Naukowa, Warszawa 2005.

⁷ H. Kotarski, *Kapitał ludzki i kapitał społeczny a rozwój województwa podkarpackiego*, Wyd. Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2013, s. 17–18.

⁸ P. Bourdieu, J.D.L. Wacquant, *Zaproszenie do socjologii refleksyjnej*, Oficyna Naukowa, Warszawa 2001, s. 105.

⁹ F. Fukuyama, *Zaufanie. Kapitał społeczny a droga do dobrobytu*, PWN, Warszawa–Wrocław 1997, s. 20.

¹⁰ M. Kwiatkowski, *Kapitał społeczny...*

¹¹ H. Kotarski, *Kapitał ludzki...*, s. 36.

jest funkcjonowanie w ramach partnerstwa publiczno-publicznego, publiczno-prywatnego oraz prywatno-prywatnego¹².

Wskaźniki charakteryzujące poziom infrastruktury instytucjonalnej są zarówno ilościowe, jak i jakościowe. Mają one względem siebie charakter komplementarny. Do wskaźników ilościowych należy przede wszystkim liczba funkcjonujących w danym regionie instytucji. Chodzi w szczególności o instytucje, których celem jest wspieranie małych i średnich przedsiębiorstw. Do wskaźników jakościowych należy jakość samych instytucji, jakość ich wzajemnych relacji oraz sfera ich działalności. Poza tym istotnym wskaźnikiem jest poziom zadowolenia ze współpracy z instytucjami ze strony innych instytucji oraz podmiotów korzystających z ich usług¹³. Wysoka jakość instytucji oznacza wyższą atrakcyjność dla potencjalnych inwestorów, dlatego regionom o wysokiej konkurencyjności instytucjonalnej łatwiej konkurować na rynkach międzynarodowych o mobilne czynniki produkcji.

Konkurencyjność instytucjonalna

T. Markowski wprowadził pojęcia konkurencyjności przedmiotowej (pośredniej) oraz konkurencyjności podmiotowej (bezpośredniej). Konkurencyjność przedmiotowa regionu wynika z zasobów materialnych i niematerialnych oraz przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstw, które użytkują te zasoby. Kluczowe jest spojrzenie na konkurencyjność regionu z punktu widzenia przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstw i mierzenie rozwoju takimi miarami ilościowymi, jak np. PKB *per capita*.

Konkurencyjność podmiotowa oznacza spojrzenie na konkurencyjność regionu z perspektywy władz publicznych, które rywalizują o dostęp do różnego rodzaju korzyści pochodzących z zewnątrz regionu. Są to np.:

- dostęp do dotacji i innych środków pomocowych UE oraz międzynarodowych instytucji finansowych celem realizacji dużych inwestycji o charakterze infrastrukturalnym, społecznym i ekologicznym,
- nowe inwestycje,
- lokalizacje siedzib instytucji krajowych i innych,
- dostęp do rynków międzynarodowych,
- organizowanie dużych imprez targowych, kongresów i innych,
- turyści krajowi i zagraniczni.

Konkurencyjność regionu kształtowana jest przez konkurencyjność przedsiębiorstw, ale także system społeczno-gospodarczy oznaczający warunki do prowadzenia biznesu oraz warunki życia mieszkańców.

Obecnie rysują się dwie płaszczyzny konkurencyjności. Z jednej strony jest to płaszczyzna konkurencyjności firm, które mają swoją siedzibę w danym układzie terytorialnym. Z drugiej strony jest to konkurencyjność całych układów lokalnych, które konkurują o pozyskanie nowego kapitału, np. tworzącego wysoko wydajne

¹² A. Wojtyna, *Nowe kierunki badań nad rolą instytucji we wzroście i transformacji*, „Gospodarka Narodowa” 2002, nr 10, s. 9–10.

¹³ Z. Przygodzki, *Konkurencyjność regionów...*, s. 151.

miejsca pracy oraz o nowych pracowników z wysokimi kwalifikacjami do wytwarzania wysokich technologii¹⁴.

Współcześni badacze konkurencyjności gospodarek zwracają uwagę na pojęcie konkurencyjności instytucjonalnej i systemowej. Konkurencyjność instytucjonalna rozumiana jest jako wpływ państwa na otoczenie instytucjonalne przedsiębiorstw. Konkurencyjność systemowa oznacza zależności między rządem, firmami, instytucjami pośredniczącymi oraz stopniem zorganizowania społeczeństwa. Otoczenie instytucjonalne tworzy mniej lub bardziej sprzyjające budowaniu konkurencyjności warunki. Regulacje prawne, rozwiązania systemowe oraz polityka gospodarcza są czynnikami wpływającymi na intensywność konkurencji, zakres działalności mechanizmów rynkowych i ich efektywność. Jakość instytucji oceniana przez efektywność podstawowych funkcji mechanizmów rynkowych, takich jak funkcja informacyjna i alokacyjna, określa koszty transakcyjne (teoria instytucjonalna). Koszty transakcyjne uważane są za koszty funkcjonowania systemu gospodarczego. Są to m.in. koszty poszukiwania i przetwarzania informacji, zawierania transakcji, egzekwowania umów i zapewnienia bezpieczeństwa ich realizacji (sądy, wojsko, policja). Według W. Bieńkowskiego można je podzielić na fazy:

- wejścia na rynek (koszt i czas potrzebny do założenia firmy),
- koszty działalności (np. wysokość podatków, egzekwowanie prawa, stabilność rozwiązań prawnych),
- koszty wyjścia, czyli utrudnienia związane z biurokracją¹⁵.

Koszty transakcyjne stanowią szeroką kategorię, wpływając na konkurencyjność całej gospodarki w sposób wielopłaszczyznowy. Badania kosztów transakcyjnych gospodarek oparte są najczęściej na analizach szacunkowych. Jednym z przykładów opracowania dotyczącego oceny kosztów transakcyjnych jest Raport Banku Światowego „Doing Business”, który traktuje uwarunkowania instytucjonalne jako kluczowe dla prowadzenia działalności gospodarczej. Ocenia on następujące kategorie: zapoczątkowanie działalności gospodarczej, koncesjonowanie działalności, zatrudnianie pracowników, rejestracja praw własności, możliwości uzyskania kredytu, ochrona inwestorów, system podatkowy, obrót międzynarodowy oraz wprowadzanie kontraktów w życie i likwidacja działalności¹⁶. Inne międzynarodowe rankingi wskazują na znaczenie instytucji w budowaniu konkurencyjności gospodarki, np.: Global Competitiveness Report (World Economic Forum), World Competitiveness Yearbook (Institute for Management Development) oraz Index of Economic Freedom (Heritage Foundation)¹⁷.

¹⁴ G. Gorzelak, B. Jałowiecki, *Konkurencyjność regionów*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2000, nr 1 (1), s. 7–24.

¹⁵ W. Bieńkowski, *Wpływ instytucji na rozwój gospodarczy i konkurencyjność krajów postkomunistycznych. Kilka uwag w odniesieniu do Polski i Rosji*, „Optimum. Studia Ekonomiczne” 2006, nr 2 (30), s. 5–19.

¹⁶ M. Wosiek, *Instytucjonalne uwarunkowania konkurencyjności jednostek terytorialnych*, w: *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy. Uwarunkowania instytucjonalne. Zeszyt nr 14*, red. M.G. Woźniak, Wyd. Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2009, s. 180.

¹⁷ M. Wosiek, *Instytucjonalne uwarunkowania ...*, s. 177.

Wpływ współczesnej polityki regionalnej na rozwój małych i średnich przedsiębiorstw w regionach

Cechą charakterystyczną współczesnego rozwoju jest jego przestrzenne zróżnicowanie. Istotne różnice można zaobserwować pomiędzy poszczególnymi regionami UE. Zaznaczyć należy, że zróżnicowanie między poziomem NUTS 3 oznaczającym w warunkach polskich poziom subregionów (kilka powiatów) jest większe niż pomiędzy poziomem NUTS 2, czyli poziomem województw. Zmniejszanie dysproporcji między poziomem rozwoju poszczególnych regionów staje się priorytetem unijnej polityki. Chodzi w niej dzisiaj o to, aby tempo rozwoju regionów najbardziej nie było zbyt wolne. Następuje reorientacja celów z niwelowania różnic na uzyskanie korzyści z występowania zróżnicowania m.in. przy wykorzystaniu zasobów endogenicznych rozwoju.

Główne cele obecnej polityki UE zdefiniowane są w Strategii Europa 2020 z 2011 roku. Celem głównym dla regionów jest budowanie i wzmacnianie konkurencyjności przez inteligentny, zrównoważony rozwój oraz włączenie społeczne. Europejska polityka spójności ewoluuje w kierunku wspierania badań, rozwoju technologii i innowacji, dostępności technik informacyjno-komunikacyjnych, podnoszenia konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw oraz wzmacniania potencjału instytucjonalnego i skuteczności administracji publicznej.

Na poziomie krajowym nowego znaczenia nabiera model polaryzacyjno-dyfuzyjny rozwoju oparty na efektywności ekonomicznej. Bazuje on na teoriach polaryzacji, m.in. koncepcji rdzenia i peryferii Friedmana, nowej teorii wzrostu endogenicznego Romera oraz koncepcji nowej geografii ekonomicznej Krugmanna. Wzrost ich znaczenia wynika z podejścia do procesu rozwoju – jego polaryzacji na obszarach silnego wzrostu i dyfuzji na obszary otaczające oraz z podejścia do czynników rozwoju i przyjęcia ich endogenicznego charakteru¹⁸.

W województwie wielkopolskim w Zaktualizowanej Strategii Województwa Wielkopolskiego z 2012 roku przyjęto model dyfuzyjno-absorpcyjny, zakładający wzajemne korzystne relacje między tzw. biegunami wzrostu a ich otoczeniem. W modelu tym zakłada się równoczesne wzmacnianie zdolności otoczenia obszarów intensywnego wzrostu do absorpcji czynników rozwojowych z zewnątrz, ale też zdolności do wykorzystywania potencjałów własnych¹⁹.

Wszystkie te uwarunkowania prowadzą do koncepcji polityki rozwoju endogenicznego na poziomie lokalnym, potrzeby realizacji działań prorozwojowych już na najniższych szczeblach administracji publicznej oraz pełnego wykorzystania endogenicznych specyficznych zasobów, budowania relacji funkcjonalnych z obszarami wzrostu i tworzenia masy krytycznej umożliwiającej absorpcję oddziaływania biegunów wzrostu. Jest to tzw. *place base policy*.

Małe i średnie przedsiębiorstwa odgrywają w polityce rozwoju endogenicznego szczególną rolę, gdyż lepiej od innych podmiotów potrafią integrować i wyko-

¹⁸ P. Churski, *Model polaryzacyjno-dyfuzyjny w przemianach polityki spójności – konsekwencje dla ukierunkowania polityki rozwoju* (N N306 79 1940), http://owsg.pl/dokumenty/r25/RR25_Churski.pdf.

¹⁹ Zaktualizowana Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2020 r., Poznań 2012, s. 64.

rzystywać lokalne zasoby, są przy tym elastyczne i efektywne w działaniu. Zgodnie ze strategicznymi dokumentami UE, krajowymi i regionalnymi oraz przyjętymi modelami rozwoju, ich wzrost ma następować przez wspieranie ich potencjału innowacyjnego. W praktyce gospodarczej oznacza to wzrost znaczenia otoczenia instytucjonalnego sprzyjającego powstawaniu środowiska dla innowacyjności małych i średnich firm, tworzenie regionalnych systemów innowacji oraz tworzenie sieci powiązań między ośrodkami naukowo-badawczymi, akademickimi oraz małymi i średnimi przedsiębiorstwami. We wszystkich tych działaniach kluczową rolę odgrywają instytucje regionalne i lokalne, włączając władze publiczne.

Szczególne znaczenia dla rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw nabierają czynniki i działania otoczenia regionalnego, tzw. mezootoczenia. Jest to wiele czynników zależących od polityki władz regionalnych oraz polityki strukturalnej i spójności UE (gospodarcze, ekologiczne i społeczne). Czynniki gospodarcze to m.in.: stopień absorpcji funduszy europejskich, promowanie przedsiębiorczości, pozyskiwanie bezpośrednich inwestycji zagranicznych i wspieranie innowacji ze strony władz lokalnych. Do determinant ekologicznych należą m.in.: właściwa gospodarka odpadami, stosowanie zasady zrównoważonego rozwoju i modernizowanie infrastruktury ochrony środowiska. Ważne społeczne czynniki to promowanie partnerstw i współpracy pomiędzy podmiotami publicznymi i prywatnymi, rozwój kapitału społecznego, normy i wartości sprzyjające rozwojowi współpracy i zaufania w społeczeństwie²⁰.

Liderzy otoczenia małych i średnich przedsiębiorstw w regionie Wielkopolski

Do kluczowych instytucji otoczenia małych i średnich przedsiębiorstw należą preinkubatory, parki i inkubatory technologiczne, centra transferu technologii, a także banki, fundusze pożyczkowe, załączkowe i poręczeniowe. Główne usługi, które mają prowadzić do wspierania przedsiębiorczości i uruchamiania procesów innowacyjnych obejmują tworzenie przychylnego przedsiębiorcy i działalności gospodarczej środowiska. Poszczególne działania mogą być ukierunkowane, np. na obniżanie kosztów działalności gospodarczej, transfer wiedzy i technologii, wsparcie w realizacji działań oraz doradztwo w zakresie procesów innowacyjnych, a także podnoszenie kompetencji biznesowych.

W województwie wielkopolskim funkcjonują dwa parki technologiczne – Poznański Park Naukowo-Technologiczny Fundacji UAM w Poznaniu oraz Nickel Technology Park Poznań w Złotnikach k. Poznania. Celem ich działania jest łącznie na jednym terenie instytucji naukowo-badawczych oraz innowacyjnych firm poszukujących nowych szans rozwoju, a także otoczenia biznesu, oferującego doradztwo, usługi finansowe, szkoleniowe oraz infrastrukturę zapewniającą tzw. klimat biznesu.

²⁰ K.B. Matusiak, *Rozwój systemów wsparcia przedsiębiorczości – przesłanki, polityka i instytucje*, Wyd. Instytutu Technologii Eksploatacji – PIB, Radom–Łódź 2006, s. 152–155.

Inkubatory technologiczne wspomagają nowo powstałe technologiczne firmy przez tworzenie warunków dla transferu technologii, ocenę przedsięwzięć innowacyjnych, wsparcie w pozyskaniu finansowania, infrastruktury prowadzenia działalności gospodarczej. W Wielkopolsce funkcjonują dwa inkubatory technologiczne – Inkubator Technologiczny (Fundacja UAM w Poznaniu) oraz Inkubator Technologiczny (Fundacja „Kaliski Inkubator Przedsiębiorczości”).

Kolejnym istotnym elementem otoczenia małych i średnich przedsiębiorstw są preinkubatory oraz akademickie inkubatory przedsiębiorczości, działające w otoczeniu szkół wyższych. Ich rolą jest tworzenie firm odpryskowych i wsparcie w początkowych etapach powstawania nowych firm tworzonych przez pracowników naukowych i studentów. W Wielkopolsce funkcjonują cztery tego typu jednostki, wszystkie zlokalizowane w Poznaniu: Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości przy Wyższej Szkole Komunikacji i Zarządzania, Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości przy Uniwersytecie Ekonomicznym, Poznański Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości oraz Preinkubator Akademicki UAM.

Inkubatory przedsiębiorczości tworzone są w celu dostarczania atrakcyjnej oferty lokalowej oraz innych usług wsparcia biznesu w pierwszym okresie funkcjonowania firm. Ponadto w większości promują one, ułatwiają i inicjują kontakty z instytucjami naukowymi oraz tworzą klimat przedsiębiorczości w otoczeniu lokalnym. W Wielkopolsce funkcjonują trzy inkubatory przedsiębiorczości: Stowarzyszenie „Ostrowskie Centrum Wspierania Przedsiębiorczości”, Stowarzyszenie Ostrzeszowskie Centrum Przedsiębiorczości oraz Leszczyńskie Centrum Biznesu Sp. z o.o.

Kolejnym rodzajem instytucji są Centra Transferu Technologii, których głównym celem jest ułatwianie kontaktów pomiędzy sferą nauki a praktyką gospodarczą, upowszechnianie wyników badań naukowych, zarządzanie własnością intelektualną i komercjalizacja badań oraz ocena potencjału komercyjnego rozwiązań innowacyjnych, współpraca z inwestorami wysokiego ryzyka i popularyzacja przedsięwzięć technologicznych. Wszystkie wielkopolskie CTT zlokalizowane są w Poznaniu.

Do instytucji otoczenia małych i średnich przedsiębiorstw należą także instytucje naukowo-badawcze, organizacje samorządu gospodarczego, takie jak izby przemysłowo-handlowe, izby branżowe reprezentujące przedsiębiorstwa danego przemysłu oraz izby bilateralne i rzemieślnicze.

W 2011 roku Politechnika Poznańska przeprowadziła projekt „Foresight – scenariusze transformacji wiedzy wspierające innowacyjną gospodarkę”, w ramach którego przeprowadzono badanie empiryczne dotyczące stanu i jakości wyżej wymienionych instytucji. Badane instytucje koncentrują swoją aktywność wokół szerzenia wiedzy i umiejętności, transferu nowych technologii, parabankowych funduszy pożyczkowych, załączkowych i poręczeniowych, sieci *business angels*, asystowania w zakładaniu nowych firm, tworzenia klastrów. Tworzą one impulsy rozwojowe na poziomie lokalnym i regionalnym w zakresie tworzenia sieci kontaktów, wykorzystania lokalnych zasobów rozwojowych, wzmacniania struktury gospodarki w nowe technologiczne firmy i tworzenia kompleksów high-tech²¹. Przeprowadzone

²¹ K. Ragin-Skorecka, A. Grzelczak, *Rola instytucji otoczenia biznesu...*, s. 140–169.

badanie obok rodzaju działalności dotyczyło rozpoznawalności i potrzeby działania instytucji, a także jakości udostępnianych przez nie informacji i oferowanych usług. Wyniki badania wykazały, że znajomość i rozpoznawalność instytucji jest bardzo niska, szczególnie wśród studentów. Najlepiej rozpoznawalne są organizacje branżowe. Instytucje najczęściej kojarzone są z organizacją szkoleń i konferencji, pozyskiwaniem dotacji, usługami doradczymi oraz działalnością badawczo-rozwojową. Instytuty badawcze kojarzone są przede wszystkim z badaniami laboratoryjnymi. Jakość informacji udzielanych przez instytucje oceniana jest na niskim poziomie, a działalność w dziedzinie rozpowszechniania wiedzy jako niewystarczająca. Potrzeba działania w perspektywie 2030 roku głównie dostrzegana jest w kontekście działalności organizacji branżowych, instytutów naukowo-badawczych, inkubatorów przedsiębiorczości oraz akademickich inkubatorów przedsiębiorczości. Brak potrzeby działania dotyczył głównie CTT i parków technologicznych. Mimo niskiej rozpoznawalności instytucji i oceny ich działalności, zgodnie z rezultatami badania oczekiwany jest istotny wzrost ich znaczenia w życiu gospodarczym w perspektywie kolejnych dekad.

W kontekście wyników badań należy zwrócić uwagę na to, że istnieje potrzeba prowadzenia akcji promocyjnych i informacyjnych na temat działalności instytucji, ich usług oraz sposobów działania. Dotyczy to w szczególności instytucji przepływu i komercjalizacji wiedzy. Potencjał tych instytucji wydaje się w znacznym stopniu niewykorzystany.

Z punktu widzenia finansowania działalności małych i średnich przedsiębiorstw, niezwykle istotne jest również przyjrzenie się instytucjom umożliwiającym pozyskanie odpowiedniego kapitału. Obok standardowych możliwości finansowania bankowego i pozabankowego, istnieje wiele innych możliwości, z których coraz chętniej korzystają przedsiębiorstwa z Wielkopolski w tym małe i średnie. Są to w szczególności:

- działania Krajowego Funduszu Kapitałowego,
- możliwość emisji akcji przez funkcjonowanie rynku New Connect w Warszawie,
- dotacje unijne,
- działalność parków technologicznych w tym zakresie,
- programy opcyjne,
- specjalne rachunki dla nowych firm, w tym rachunki walutowe dla firm prowadzących wymianę handlową z zagranicą,
- *cash management*.

Znacznym zainteresowaniem w Wielkopolsce cieszą się fundusze poręczeniowe i pożyczkowe. Odzwierciedla to znaczny wzrost ich kapitału. Są to w szczególności: Fundusz Promocji i Rozwoju Województwa Wielkopolskiego SA, Powiatowy Fundusz Poręczeń Kredytowych w ramach Gnieźnieńskiej Agencji Rozwoju Gospodarczego Sp. z o.o. oraz Samorządowy Fundusz Poręczeń Kredytowych Sp. z o.o. w Gostyniu. W ramach funduszy pożyczkowych funkcjonują m.in: Wielkopolska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości Sp. z o.o., Fundacja Kaliski Inkubator Przedsiębiorczości oraz Cech Rzemiosł Różnych Fundusz Rozwoju Przedsiębiorczości w Śreміe.

Do negatywnych zjawisk należy brak funkcjonowania rządowego systemu poręczeń kredytów, co w znacznym stopniu ograniczać może potencjalną aktywność innowacyjną małych i średnich przedsiębiorstw²².

Podsumowanie

Otoczenie instytucjonalne włączając władze publiczne odgrywa kluczową rolę w tworzeniu warunków dla rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw w regionach. Szczególnego znaczenia nabiera wzmocnienie kapitału społecznego, którego stan oraz relacje w ramach szeroko rozumianej infrastruktury instytucjonalnej tworzą jakość środowiska przedsiębiorczości. Aktualna polityka UE oraz współczesne modele rozwoju przypisują szczególną funkcję instytucjom oraz administracji publicznej, a w szczególności akcentują ich rolę w aktywizacji mającej na celu wykorzystanie lokalnych czynników rozwoju. W regionie Wielkopolski w ostatnich latach nastąpił istotny rozwój instytucji otoczenia biznesu, w tym instytucji finansowych, oferujących wsparcie w podnoszeniu innowacyjności małych i średnich przedsiębiorstw. Na uwagę zwraca znaczna koncentracja tych instytucji w centrum gospodarczym regionu. Rozpoznawalność oraz ocena jakości usług tych instytucji są niewystarczające, a ich potencjał w większości nie jest należycie wykorzystywany. Należy zakładać istnienie istotnej luki informacyjnej pomiędzy otoczeniem instytucjonalnym, a sektorem małych i średnich przedsiębiorstw w Wielkopolsce.

Literatura

- Bartkiewicz P., Łuczka T., Przepióra P., *Wybrane problemy rynku finansowego. Tendencje w zakresie finansowania przedsiębiorstw w Polsce i Wielkopolsce*, w: *Tendencje rozwojowe Wielkopolski w kontekście transformacji wiedzy w sieciach gospodarczych*, red: M.K. Wyrwicka, Wyd. Politechniki Poznańskiej, Poznań 2010.
- Bieńkowski W., *Wpływ instytucji na rozwój gospodarczy i konkurencyjność krajów postkomunistycznych. Kilka uwag w odniesieniu do Polski i Rosji*, „Optimum. Studia Ekonomiczne” 2006, nr 2 (30).
- Bourdieu P., Wacquant J.D.L., *Zaproszenie do socjologii refleksyjnej*, Oficyna Naukowa, Warszawa 2001.
- Churski P., *Model polaryzacyjno-dyfuzyjny w przemianach polityki spójności – konsekwencje dla ukięrowania polityki rozwoju* (N N306 79 1940), http://owsg.pl/dokumenty/r25/RR25_Churski.pdf (2.01.2015).
- Fukuyama F., *Zaufanie. Kapitał społeczny a droga do dobrobytu*, PWN, Warszawa–Wrocław 1997.
- Gorzelał G., Jałowicki B., *Konkurencyjność regionów*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2000, nr 1 (1).

²² P. Bartkiewicz, T. Łuczka, P. Przepióra, *Wybrane problemy rynku finansowego. Tendencje w zakresie finansowania przedsiębiorstw w Polsce i Wielkopolsce*, w: *Tendencje rozwojowe Wielkopolski w kontekście transformacji wiedzy w sieciach gospodarczych*, red. M.K. Wyrwicka, Wyd. Politechniki Poznańskiej, Poznań 2010, s. 145–155.

- Kotarski H., *Kapitał ludzki i kapitał społeczny a rozwój województwa podkarpackiego*, Wyd. Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2013.
- Kwiatkowski M., *Kapitał społeczny*, w: *Encyklopedia socjologii. Suplement*, Oficyna Naukowa, Warszawa 2005.
- Matusiak K.B., *Rozwój systemów wsparcia przedsiębiorczości – przesłanki, polityka i instytucje*, Wyd. Instytutu Technologii Eksploatacji – PIB, Radom–Łódź 2006.
- North D.C., *The Contribution of the New Institutional Economics to an Understanding of the Transition Problem*, „Wider Annual Lectures” 1997, vol. 1.
- Pietrzyk I., *Konkurencyjność regionów w ujęciu Unii Europejskiej*, w: *Polityka regionalna i jej rola w podnoszeniu konkurencyjności regionów*, red. M. Klamut, L. Cybulski, Wyd. Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław 2000.
- Przygodzki Z., *Konkurencyjność regionów*, w: *Region i jego rozwój w warunkach globalizacji*, red. J. Chądzyński, A. Nowakowska, Z. Przygodzki, CeDeWu, Warszawa 2007.
- Ragin-Skorecka K., Grzelczak A., *Rola instytucji otoczenia biznesu w Wielkopolsce w kontekście przepływu wiedzy*, w: *Budowa scenariuszy transformacji wiedzy wspierających innowacyjną Wielkopolskę. Tom I. Badania uzupełniające*, red: M.K. Wyrwicka, Wyd. Politechniki Poznańskiej, Poznań 2011.
- A. Wojtyna, *Nowe kierunki badań nad rolą instytucji we wzroście i transformacji*, „Gospodarka Narodowa” 2002, nr 10.
- M. Wosiek, *Instytucjonalne uwarunkowania konkurencyjności jednostek terytorialnych*, w: *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy. Uwarunkowania instytucjonalne. Zeszyt nr 14*, red. M.G. Woźniak, Wyd. Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2009.
- Zaktualizowana Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2020 roku, Poznań 2012.

IMPACT OF INSTITUTIONAL ENVIRONMENT ON DEVELOPMENT OF SMEs IN REGIONS

Summary

Institutional environment including public authorities plays a key role in creating conditions for the development of small and medium-sized enterprises in the regions. It is very important to strengthen the social capital. Its state and relations in the context of the wider institutional infrastructure make up the quality of the business environment. The current EU policy and the contemporary development models assign a special function to the institutions and public administration, and particularly emphasize their role in the activation designed to exploit local growth factors. In the Wielkopolska region in recent years there has been a significant growth of the business supporting institutions, including financial institutions offering support in enhancing innovation in small and medium-sized enterprises. There is a significant concentration of these institutions in the economic center of the region. Knowledge about these institutions is inadequate and evaluation of their quality and service shows that their potential is not properly used. That is why the existence of a significant information gap between the institutional environment and the sector of small and medium-sized enterprises in the Wielkopolska region must be assumed.

Keywords: institutional environment, social capital, institutions, competitiveness, small and medium-sized enterprises

Translated by Karolina Olejniczak